Tác Giả: Tr□n Gia Ph□ng
Thứ Ba, 03 Tháng 11 Năm 2009 22:53

Cu□c đ□o chánh l□t đ□ chính ph□ Ngô Đình Di□m ngày 1-11-1963 có th□ b□t ngu□n t□ các lý do chính sau đây: t□p trung quy□n l□c, v□n đ□ tôn giáo và s□ can thi□p c□a Hoa K□.

1.- T□P TRUNG QUY□N L□C
Sau khi c□m quy□n ngày 7-7-1954, chính ph□ c□a th□ t□□ng Di□m □n đ□nh tình hình, đánh các đ□ng phái chính tr□ □ mi□n Trung, d□p v□ Bình Xuyên, lo□i l□c l□□ng võ trang các giáo phái □ mi□n Nam, t□ ch□c Tr□ng c□u dân ý ngày 23-10-1955, truất ph□ B□o Đ□i, t□ tuyên b□ thành l□p n□n C□ng Hòa và t□ tuyên b□ tr□ thành t□ng th□ng đ□u tiên c□a Vi□t Nam C□ng Hòa.(1)

Tuy n□n C□ng hòa đ□□c phân nhi□m rõ ràng, chính ph□ trung □□ng g□m nhi□u b□ tr□□ng đi□u hành vi□c n□□c, đ□ng th□i t□n quy□n cho các tòa đ□i bi□u t□i các vùng (Trung nguyên Trung ph□n, Cao nguyên Trung ph□n, Mi□n Đông Nam ph□n, Mi□n Tây Nam ph□n), nh□ng ngoài t□ng th□ng Di□m, quy□n hành n□m trong tay m□t s□ ng□□i là các ông bà Ngô Đình Nhu, Ngô Đình C□n, và m□t s□ ít ng□□i thân tín. T□ng giám m□c Ngô Đình Th□c không chính th□c gi□ m□t ch□c v□ hành chánh hay chính tr□ nào, nh□ng □nh h□□ng r□t l□n đ□n t□ng th□ng Di□m, đ□n các b□ tr□□ng trong chính ph□ và các viên ch□c đ□a ph□□ng. Lúc đó, d□ lu□n cho r□ng t□ng th□ng Di□m ch□ tr□□ng đ□c tài và gia đình tr□.

Vì v□y, chính ph□ Di□m càng ngày càng b□ ph□n đ□i, n□i b□t nh□t là các v□: 1) Ngày 26-4-1960, 18 chính khách tên tu□i trong U□ Ban Ti□n B□ Và T□ Do h□p t□i khách s□n Caravelle □ Sài Gòn, ra kháng th□ công khai ph□n đ□i ch□ đ□ Ngô Đình Di□m đ□c tài. 2) Ngày 11-11-1960 c□a nhóm Nguy□n Chánh Thi, V□□ng Văn Đông đ□o chánh h□t. 3) Ngày 27-2-1962, hai phi công Nguy□n Văn C□ và Ph□m Phú Qu□c ném bom dinh Đ□c L□p.

V□ phía chính ph□, t□ng th□ng Di□m càng ngày càng t□p trung quy□n l□c, ch□ tin dùng nh□ng ng□□i trong gia đình và trong đ□ng C□n Lao, không m□ r□ng thành ph□n chính ph□. Chính ph□ càng ngày càng tr□ nên c□ng r□n v□i nh□ng thành ph□n không đ□ng chính ki□n. Ngày 5-7-1963, Tòa án Quân s□ đ□c bi□t nhóm h□p t□i Sài Gòn, b□t đ□u xét x□ 19 quân nhân và 34 nhân sĩ liên can đ□n cu□c đ□o chánh ngày 11-11-1960. K□t qu□, ngày 11-7-1963, tòa tuyên 20 án c□m c□ và 14 tr□□ng h□p tha b□ng. Hôm sau, ngày 12-7-1963 tòa x□ các quân nhân và nhân sĩ v□ng m□t. Trong s□ nh□ng ng□□i đ□□c tha b□ng, có nhà văn Nh□t Linh Nguy□n T□□ng Tam.

Tuy không b□ b□t giam và ch□ b□ g□i ra tòa xét x□, Nguy□n T□□ng Tam u□ng thu□c đ□c t□ t□ ngày 7-7-1963. Tr□□c khi quyên sinh, Nh□t Linh đã đ□ l□i nh□ng dòng tuy□t m□nh nh□ sau: “Đ□i tôi đ□ l□ch s□ x□, tôi không ch□u đ□ ai x□ c□. S□ b□t b□ và x□ t□i t□t c□ các ph□n t□ Đ□i L□p Qu□c Gia là m□t t□i n□ng s□ làm cho n□□c m□t v□ tay C□ng s□n. Tôi ch□ng đ□i s□ đó và t□ h□y mình cũng nh□ Hòa th□□ng Thích Qu□ng Đ□c t□ thiêu đ□ c□nh cáo nh□ng ng□□i chà đ□p m□i th□ t□ do.”(1)

V□ t□ t□ c□a Nguy□n T□□ng Tam và v□ t□ thiêu c□a th□□ng t□a Thích Qu□ng Đ□c ngày 11-6-1963 (trình bày phía d□□i), m□ đ□u m□t lo□t t□ thiêu c□a các tăng ni khác, là nh□ng ph□n kháng công khai m□nh m□ nh□t đ□i v□i ch□ đ□ c□a t□ng th□ng Di□m.

2.- D□ S□ 10 VÀ V□N Đ□ TÔN GIÁO
Chính sách tôn giáo c□a chính ph□ Di□m d□a trên D□ s□ 10 do chính ph□ Tr□n Văn H□u ban hành ngày 6-8-1950 d□□i th□i qu□c tr□□ng B□o Đ□i. D□ n□y □n đ□nh quy ch□ các hi□p h□i, g□m

Tác Giả: Tr□n Gia Ph□ng
Thứ Ba, 03 Tháng 11 Năm 2009 22:53

có 5 ch□□ng, 45 đi□u. Đi□u 1 c□a d□ n□y s□p các tôn giáo, tr□ Ky-Tô giáo, vào lo□i hi□p h□i th□□ng (nh□ h□i th□ thao, h□i đua ng□a...); trong khi đi□u 45 c□a d□ n□y cho bi□t s□ □n đ□nh quy ch□ đ□c bi□t cho các h□i truy□n đ□o Ky-Tô và các h□i Hoa ki□u.(2) D□ n□y cũng quy đ□nh các tôn giáo và h□i đoàn ch□ đ□□c treo c□ trong khuôn viên n□i th□ ph□□ng, ho□c tr□ s□ h□i đoàn mà thôi.

D□ n□y rõ ràng không công b□ng gi□a các tôn giáo. Ngoài đ□o Th□ cúng ông bà, ng□□i Vi□t theo các đ□o chính: Ph□t giáo, Nho giáo, Lão giáo, Ky-Tô giáo, Cao Đài giáo và Ph□t giáo Hòa H□o (PGHH). Trong các đ□o trên đây, t□ng s□ tín đ□ Ph□t giáo, Nho giáo, Lão giáo, Cao Đài giáo và PGHH chi□m t□ l□ r□t l□n trên t□ng dân s□ Vi□t Nam, có th□ lên đ□n trên 80% dân s□, thì b□ x□p nh□ các hi□p h□i, trong khi Ky-Tô giáo v□i s□ l□□ng tín đ□ ít, thì đ□□c h□a h□n m□t quy ch□ đ□c bi□t. D□u v□y, do s□ uy□n chuy□n c□a các nhà c□m quy□n th□i qu□c tr□□ng B□o Đ□i, d□ n□y không đ□□c thi hành, nên ch□a x□y ra cu□c ch□ng đ□i m□nh m□ nào.

C□n chú ý là sau d□ s□ 10 ngày 6-8-1950 cho đ□n đ□u th□p niên 60, tình hình tôn giáo Vi□t Nam thay đ□i r□t nhi□u, nh□ng d□ s□ 10 ngày 6-8-1950 v□n không đ□□c đi□u ch□nh. Càng ngày h□ th□ng t□ ch□c tín đ□ các đ□o Ph□t giáo, Cao Đài giáo và PGHH càng có quy c□. Riêng Ph□t giáo, ngày 6-5-1951, các h□i Ph□t h□c trên toàn cõi Vi□t Nam h□p t□i chùa T□ Đàm (Hu□), thành l□p T□ng H□i Ph□t giáo Vi□t Nam, thông qua b□n đi□u l□, n□i quy, b□u ban qu□n tr□ và suy c□ hòa th□□ng Thích T□nh Khi□t làm t□ng h□i ch□.

Trong th□i gian đ□u c□a ch□ đ□ VNCH, d□ n□y h□u nh□ không đ□□c áp d□ng. Ngày 6-5-1963, hai ngày tr□□c l□ Ph□t đ□n, đ□ng lý văn phòng Ph□ t□ng th□ng g□i công đi□n yêu c□u các đ□a ph□□ng không đ□□c treo c□ ngoài khuôn viên c□a chùa,(3) theo đúng tinh th□n d□ s□ 10 ngày 6-8-1950. Công đi□n n□y ch□ng nh□ng làm cho gi□i Ph□t t□ b□t bình, mà còn làm cho dân chúng nói chung, dù không ph□i là tín đ□ Ph□t giáo, cũng không b□ng lòng, vì tr□□c đó trong các d□p l□ Ky-Tô giáo, c□ Tòa thánh Vatican (màu vàng và tr□ng) đ□□c treo t□ do mà không b□ chính ph□ c□m đoán.

Trong các đ□o trên đây, trên lãnh th□ VNCH, Cao Đài giáo và PGHH phát tri□n m□nh □ các t□nh mi□n Nam, thu□c đ□ng b□ng sông C□u Long; Ph□t giáo th□nh hành □ các t□nh mi□n b□c VNCH, nh□t là Hu□, n□i có nhi□u chùa đ□□c thành l□p t□ th□ k□ 17 tr□ đi.

V□ phía Ky-Tô giáo, lúc b□y gi□ t□ng giám m□c đ□a ph□n Hu□ là Ngô Đình Th□c, anh c□a t□ng th□ng Di□m. Ngô Đình Th□c th□ phong giám m□c t□i Hu□ năm 1938, đ□□c c□ làm giám m□c đ□u tiên đ□a ph□n Vĩnh Long. Năm 1961, Ngô Đình Th□c đ□□c đ□i ra làm t□ng giám m□c t□ng giáo ph□n Hu□. Tính đ□n năm 1963, ông Th□c đ□□c thâm niên giám m□c 25 năm.

Lúc đó d□ lu□n cho r□ng nhân d□p l□ ngân khánh (25 năm) c□a mình, t□ng giám m□c Th□c v□n đ□ng đ□ đ□□c Tòa thánh La Mã phong ch□c h□ng y.(4) D□ lu□n n□y còn thêm r□ng ông Th□c trình v□i Tòa thánh Vatican r□ng s□ tín đ□ trong t□ng giáo ph□n Hu□, lúc đó g□m hai t□nh Th□a Thiên và Qu□ng Tr□, do ông cai qu□n chi□m 80% dân s□ khu v□c. Tháng 5-1963, Tòa thánh c□ m□t phái đoàn đi□u tra đ□n Hu□, thì dân chúng Ph□t t□ đang treo c□ m□ng Ph□t đ□n. K□t lu□n s□ kh□i c□a phái đoàn là ch□ có 20% dân chúng đ□a ph□n Hu□ theo Ky-Tô giáo ch□ không ph□i 80%.(5) Vào ngày 7-5-1963, sau khi thăm vi□ng nhà th□ La Vang (Qu□ng Tr□) và tr□ v□ Hu□, t□ng giám m□c Th□c nh□n th□y d□c đ□□ng dân chúng treo nhi□u c□ Ph□t giáo đ□ đón m□ng

Ph□t đ□n (8-5-1963). T□ng giám m□c Th□c cho m□i viên đ□i bi□u chính ph□ t□i Trung nguyên Trung ph□n là H□ Đ□c Kh□□ng đ□n Tòa t□ng giám m□c Hu□ khi□n trách là t□i sao tòa đ□i bi□u chính ph□ l□i đ□ tín đ□ Ph□t giáo treo c□ ngoài đ□□ng, trái v□i quy đ□nh c□a chính ph□ vì quy đ□nh n□y ch□ cho phép treo c□ trong khuôn viên c□a chùa mà thôi.

H□ Đ□c Kh□□ng g□i kh□n đi□n v□ Sài Gòn xin ý ki□n. Đi□n văn tr□ l□i c□a ph□ t□ng th□ng "xác nh□n r□ng ngh□ đ□nh c□m treo c□ tôn giáo hay đ□ng phái bên ngoài khuôn viên và tr□ s□ v□n còn giá tr□". D□a vào công đi□n n□y, H□ Đ□c Kh□□ng "ra l□nh cho chính quy□n đ□a ph□□ng t□i mi□n Trung ph□i tri□t h□ c□ Ph□t giáo".(CVL, sđd. tr 229.) T□ đó, bùng n□ cu□c ph□n đ□i.

T□i Ph□t đ□n 8-5-1963, khi dân chúng t□ t□p □ Đài phát thanh Hu□ đ□ theo dõi bu□i t□□ng thu□t L□ Ph□t đ□n ngày hôm đó, m□t ti□ng n□ bùng lên, làm thi□t m□ng 8 ng□□i và b□ th□□ng 15 ng□□i. Tin t□c v□ v□ n□ đ□□c lan truy□n nhanh chóng. Ng□□i ta không bi□t đích xác ai gây ra v□ n□. Chính quy□n đ□ l□i cho kh□ng b□ Vi□t C□ng. Dân chúng đ□ l□i cho chính quy□n Hu□ ném ch□t n□ đ□ gi□i tán đ□ng bào Ph□t t□.(6) Dù ai gây ra v□ n□, v□ n□ đã làm cho 8 ng□□i thi□t m□ng. T□c thì, làn sóng ph□n đ□i chính quy□n càng ngày càng dâng cao và càng tr□ nên b□o đ□ng.

Tr□□c h□t, ngày 9-5-1963, t□i Sài Gòn, □y Ban Liên Phái b□o V□ Ph□t Giáo đ□□c thành l□p, do th□□ng th□a Thích Tâm Châu làm ch□ t□ch, Mai Th□ Truy□n làm t□ng th□ ký, văn phòng đ□t t□i chùa Xá L□i, trên đ□□ng Bà Huy□n Thanh Quan. □y ban g□m 11 h□i đoàn Ph□t giáo.

Sau l□ Ph□t đ□n, H□ Đ□c Kh□□ng, đ□i bi□u chính ph□ □ Trung nguyên Trung ph□n b□ thay th□ ngày 1-6-1963. Ng□□i đ□□c b□ nhi□m đ□n thay là Nguy□n Xuân Kh□□ng, nguyên t□ng giám đ□c Đi□n đ□a. Nguy□n Văn Đ□ng t□nh tr□□ng t□nh Th□a Thiên, cùng thi□u tá Đ□ng Sĩ, phó t□nh tr□□ng n□i an t□nh Th□a Thiên, b□ tri□u v□ đ□i l□nh t□i b□ N□i v□ □ Sài Gòn. (Đoàn Thêm, sđd. tr.349.) M□t quan ch□c khác cũng b□ thay th□ là thi□u t□□ng Lê Văn Nghiêm, t□ l□nh quân đoàn I, đ□□c thay ngày 16-9-1963 b□ng m□t đ□i tá m□i thăng thi□u t□□ng là Đ□ Cao Trí. Trong khi đó, Ngày 4-6-1963, t□ng th□ng Di□m thành l□p □y ban Liên b□ c□a chính ph□ đ□ nghiên c□u nh□ng yêu c□u c□a Ph□t giáo, do phó t□ng th□ng Nguy□n Ng□c Th□ đ□ng đ□u.

Ngày 11-6-1963, t□i th□ đô Sài Gòn, th□□ng t□a Thích Qu□ng Đ□c t□ thiêu □ ngã t□ đ□□ng Phan Đình Phùng và Lê Văn Duy□t, đ□ ph□n đ□i chính ph□. Hình □nh Thích Qu□ng Đ□c t□ thiêu trong ng□n l□a b□p bùng làm rúng đ□ng toàn th□ dân chúng Vi□t Nam và dân chúng th□ gi□i. Sau các cu□c h□p gi□a U□ ban Liên b□ c□a chính ph□ và phái đoàn U□ ban Liên phái Ph□t giáo do th□□ng t□a Thích Thi□n Minh c□m đ□u t□ 14-6 đ□n 16-6-1963 , chính ph□ Di□m nh□□ng b□, đ□ng ý đ□ Ph□t t□ t□ do treo c□ và t□m ng□ng áp d□ng s□c d□ s□ 10 ngày 6-8-1950.

Ngày 9 và 29-7-1963, b□ N□i v□ liên ti□p ra hai ngh□ đ□nh công nh□n c□ Ph□t giáo và vi□c treo c□ Ph□t giáo. Tuy nhiên, m□t m□t nh□ng cu□c t□p h□p v□ phía Ph□t giáo □ Sài Gòn và □ các đ□a ph□□ng ch□ng nh□ng b□ c□n tr□, mà m□t s□ tín đ□ còn b□ b□t, m□t m□t chính ph□ t□ ch□c nh□ng h□i đoàn thân chính ph□, lên ti□ng ph□n đ□i Ph□t giáo. Vì v□y, mâu thu□n gi□a hai bên v□n ch□a đ□□c gi□i quy□t. Ch□c ch□n mâu thu□n n□y còn b□ Vi□t C□ng l□i d□ng nh□m đào sâu h□ chia r□ gi□a chính quy□n v□i dân chúng, và gi□a các tôn giáo v□i nhau.

Ngày 1-8-1963, tr□ l□i ph□ng v□n c□a đài CBS (Columbia Broadcasting System, Hoa K□), bà

Tác Giả: Tr□n Gia Ph□ng
Thứ Ba, 03 Tháng 11 Năm 2009 22:53

Ngô Đình Nhu t□ cáo các lãnh t□ Ph□t giáo đang m□u toan l□t đ□ chính ph□ và t□ thiêu ch□ là vi□c "n□□ng th□t s□" (barbecue a bonze).(CĐ, nb I-C, sđd. tr. 312.) Ti□p theo đó, ngày 3-8-1963, khi phát bi□u t□i l□ mãn khóa hu□n luy□n bán quân s□ c□a đoàn Thanh N□ C□ng Hòa, bà Nhu lên án nh□ng v□ tranh đ□u v□ tôn giáo. L□i l□ c□a bà Nhu đ□□c thân ph□ bà là Tr□n Văn Ch□□ng, đ□i s□ Vi□t Nam t□i Hoa K□, g□i là "thi□u l□ đ□" đ□i v□i Ph□t giáo.(Đoàn Thêm, tr. 357.)

Nh□ng ý ki□n nh□ trên ch□ng nh□ng làm cho m□i liên l□c gi□a chính ph□ Di□m v□i tín đ□ Ph□t giáo càng thêm x□u đi, mà còn làm cho c□ nh□ng ng□□i dân bình th□□ng cũng b□t bình v□i ch□ đ□. Sau ý ki□n c□a bà Nhu, trong tháng 8-1963, liên ti□p x□y ra nhi□u cu□c ph□n đ□i chính ph□, trong đó quan tr□ng nh□t là các v□ t□ thiêu c□a các tăng ni Ph□t giáo.

Ngày 4-8-1963, t□i Phan Thi□t (Bình Thu□n), đ□i đ□c Thích Nguyên H□□ng, th□ danh là Hu□nh Văn L□, t□ thiêu tr□□c dinh t□nh tr□□ng. Khuya 12-8, t□i chùa Xá L□i □ Sài Gòn, n□ sinh Mai Tuy□t An, 18 tu□i c□m dao ch□t bàn tay trái đ□ ph□n đ□i bà Ngô Đình Nhu; máu ra nhi□u nh□ng tay không đ□t. Ngày 13-8-1963, đ□i đ□c Thích Thanh Tu□, th□ danh là Bùi Huy Ch□□ng, t□ thiêu t□i chùa Ph□□c Duyên, H□□ng Trà, Th□a Thiên. Ngày 15-8-1963, ni s□ Thích N□ Di□u Quang, th□ danh là Nguy□n Th□ Thu, t□ thiêu t□i Ninh Hòa (Khánh Hòa). Ngày 16-8-1963, th□□ng t□a Thích Tiêu Diêu, th□ danh Đoàn M□, t□ thiêu □ chùa T□ Đàm, Hu□.

Cũng trong ngày 16-8-1963, t□i Hu□, theo l□nh c□a t□ng th□ng Di□m, linh m□c Cao Văn Lu□n, vi□n tr□□ng vi□n Đ□i h□c Hu□, b□ gi□i nhi□m và giáo s□ Tr□n H□u Th□ đ□□c c□ lên thay.(CVL, tr. 261-263.) S□ thay đ□i n□y khi□n cho nhi□u khoa tr□□ng và giáo s□ đ□i h□c t□ ch□c, và gi□i sinh viên ph□n n□ m□nh m□.

D□u càng ngày dân chúng càng ph□n đ□i và tình hình xã h□i càng ngày càng xáo tr□n, chính ph□ Di□m v□n không nh□□ng b□.(7) Ngày 18-8-1963, m□□i t□□ng lãnh cao c□p đ□ ngh□ v□i chính ph□ là nên ban hành thi□t quân lu□t, đ□ tái l□p tr□t t□. D□a vào đ□ ngh□ đó, t□ng th□ng Di□m li□n quy□t đ□nh thi□t quân lu□t trên toàn qu□c k□ t□ 0 gi□ sáng 21-8-1963. Quy□t đ□nh n□y do quy□n t□ng tham m□u tr□□ng Quân đ□i VNCH, trung t□□ng Tr□n Văn Đôn, ký tên.

Đi□u quan tr□ng trong v□ thi□t quân lu□t n□y là kho□ng n□a gi□ sau khi đ□□c ban hành, nghĩa là qua sáng 21-8-1963, chính ph□ ra l□nh cho ru□ng b□ chùa chi□n trên toàn qu□c, b□t h□t các tăng ni lãnh t□ tranh đ□u ch□ng chính ph□. Riêng t□i Sài Gòn, L□c L□□ng Đ□c Bi□t t□n công chùa Xá L□i trên đ□□ng Bà Huy□n Thanh Quan. Các lãnh t□ Ph□t giáo đ□u b□ b□t, tr□ vài ng□□i tr□n thoát. Th□□ng t□a Thích Trí Quang cũng b□ b□t, nh□ng sau đó ông tr□n đ□□c vào Tòa đ□i s□ Hoa K□ ngày 23-8-1963.(8) Tân đ□i s□ Henry Cabot Lodge v□a đ□n Sài Gòn ngày 22-8-1963.

Sau v□ t□n công chùa, tình hình càng thêm r□i lo□n. Ngày 21-8-1963, Tr□n Văn Ch□□ng đ□i s□ Vi□t Nam t□i Hoa K□ b□ chính ph□ Di□m bãi nhi□m và ng□□c l□i Tr□n Văn Ch□□ng tuyên b□ t□ ch□c. Bà Tr□n Văn Ch□□ng tên th□t là Thân Th□ Nam Trân t□ ch□c quan sát Vi□t Nam t□i Liên Hi□p Qu□c. Chi□u ngày 22-8-1963, t□i Sài Gòn, Vũ Văn M□u t□ ch□c ngo□i tr□□ng.

Lúc đó, b□n tin đài Ti□ng Nói Hoa K□ (VOA = Voice of America) loan báo r□ng quân đ□i đã t□n công chùa, nên trung t□□ng Tr□n Văn Đôn cho m□i trung tá Lucien Conein, nhân viên CIA, đ□n g□p. Lúc đó trên danh nghĩa chính th□c, Lucien Conein là c□ v□n b□ N□i v□ VNCH. Trong cu□c

nói chuy□n v□i Conein vào t□i 23-8-1963 t□i b□ TTM, t□□ng Đôn cho bi□t r□ng quân đ□i không tham gia vào vi□c đánh phá các chùa mà chính là C□nh sát đ□c bi□t c□a chính ph□. Khi Conein h□i "Các t□□ng lãnh Vi□t Nam có ý đ□nh đ□o chánh không?", thì t□□ng Đôn dè d□t tr□ l□i "s□ nói chuy□n sau".(9) T□ đó, Conein th□□ng liên l□c và dò h□i các t□□ng lãnh Vi□t Nam.

Ngày 24-8-1963, t□ng th□ng Di□m c□ Tr□□ng Công C□u làm b□ tr□□ng Ngo□i giao thay Vũ Văn M□u và cũng trong ngày n□y, chính ph□ ra l□nh đóng c□a các tr□□ng h□c □ Sài Gòn, nh□ng sinh viên h□c sinh v□n ti□p t□c ph□n đ□i chính ph□. (Các tr□□ng h□c m□ c□a l□i ngày 4-9-1963.) Ngày 25-8-1963, kho□ng 300 sinh viên h□c sinh bi□u tình t□i công tr□□ng Diên H□ng, tr□□c ch□ B□n Thành. Đoàn bi□u tình b□ đàn áp, m□t n□ sinh tên là Quách Th□ Trang b□ b□n ch□t. Quách Thi Trang, pháp danh Di□u Nghiêm, kho□ng 15 tu□i, n□ sinh t□ th□c Tr□□ng S□n (Sài Gòn).

Cũng tr□□c ch□ B□n Thành, ngày 5-10-1963, đ□i đ□c Thích Qu□ng H□□ng, th□ danh Nguy□n Ng□c K□, t□ thiêu đ□ ph□n đ□i chính sách k□ th□ tôn giáo c□a chính ph□ Di□m, theo nh□ huy□t th□ mà đ□i đ□c đ□ l□i. Sau Thích Qu□ng H□□ng, đ□i đ□c Thích Thi□n M□, th□ danh Hoàng Mi□u (1940-1963), t□ thiêu tr□□c nhà th□ Đ□c Bà, Sài Gòn.

Trên th□ gi□i, ngày 9-8-1963, Cambodia, Ceylon (sau đ□i thành Sri Lanka), Nepal đ□a v□n đ□ Ph□t giáo Vi□t Nam ra tr□□c Liên Hi□p Qu□c (LHQ). Đ□i h□i đ□ng LHQ ngày 8-10-1963 quy□t đ□nh g□i m□t phái đoàn đi□u tra đ□n Vi□t Nam. Phái đoàn LHQ đ□n Sài Gòn ngày 24-10-1963. Hôm sau, phái đoàn đ□n g□p t□ng th□ng Di□m và t□ ch□c h□p báo. (Đoàn Thêm, sđd. tr. 364) Phái đoàn ch□a hoàn t□t công vi□c đi□u tra, thì chính ph□ Di□m s□p đ□ ngày 1-11-1963.

3.- VAI TRÒ C□A NG□□I HOA K□

Không riêng Hoa K□, t□t c□ các n□□c b□ ti□n ra vi□n tr□, đ□u mu□n công cu□c vi□n tr□ đ□t hi□u qu□ và nh□t là mu□n d□a trên vi□n tr□ đ□ can thi□p vào công vi□c n□i b□ c□a n□□c nh□n vi□n tr□; h□□ng d□n ho□c đi□u khi□n đ□□ng l□i c□a n□□c đó theo ch□ tr□□ng c□a n□□c vi□n tr□. Ng□□c l□i, nh□ng n□□c nh□n vi□n tr□ luôn luôn mu□n duy trì ch□ quy□n qu□c gia đ□i v□i các n□□c vi□n tr□, ch□ng l□i s□ can thi□p c□a n□□c ch□ vi□n.

Tình tr□ng gi□a Hoa K□ và VNCH cũng v□y. Hoa K□ vi□n tr□ cho VNCH đ□ ch□ng c□ng, nh□ng không ph□i ch□ng c□ng theo đ□□ng l□i VNCH, mà là ch□ng c□ng theo đ□□ng l□i Hoa K□. Hoa K□ là m□t c□□ng qu□c trên th□ gi□i và Hoa K□ mu□n gi□ thăng b□ng ngo□i giao v□i t□t c□ các n□□c. Ng□□i Hoa K□ n□i ti□ng th□c d□ng, nên chính ph□ Hoa K□ cũng ph□i th□c d□ng theo quy□n l□i c□a t□ b□n Hoa K□, m□i có th□ đ□□c tái c□. T□ đó, gi□a chính ph□ Hoa K□ và chính ph□ VNCH x□y ra nh□ng mâu thu□n trong cách th□c ti□n hành vi□n tr□ và ch□ng c□ng.

M□t đi□m c□n chú ý là d□u Hoa K□ vi□n tr□ cho VNCH, nh□ng trong n□i b□ chính ph□ Hoa K□, không ph□i ai cũng đ□u □ng h□ t□ng th□ng Di□m. Nh□ng ng□□i M□ □ng h□ ông Di□m cho r□ng chính ph□ Di□m ch□ng c□ng h□u hi□u, ho□c ch□a tìm ra đ□□c m□t ng□□i khác có kh□ năng h□n ông Di□m đ□ thay th□. Nh□ng ng□□i M□ ch□ng ông Di□m cho r□ng chính ph□ Di□m tham nhũng, đàn áp đ□i l□p, không ch□ng c□ng h□u hi□u. M□t đi□u quan tr□ng h□n c□ đ□i v□i ng□□i M□, nh□ng ng□□i M□ tránh nói công khai, là ông Di□m không d□ dàng tuân theo đ□□ng l□i c□a M□, và ông Di□m b□o v□ ch□ quy□n qu□c gia khá c□ng r□n, đ□n đ□ b□o th□,.

Sau khi lên c□m quy□n vào tháng 1-1961, t□ng th□ng John F. Kennedy g□i phó t□ng th□ng

Lyndon Johnson sang Vi□t Nam ngày 11-5-1961. Trong cu□c h□i ki□n v□i phó t□ng th□ng M□, t□ng th□ng Di□m tuyên b□ không ch□p nh□n vi□c M□ g□i quân chi□n đ□u đ□n Vi□t Nam, mà ch□ yêu c□u M□ g□i c□ v□n sang hu□n luy□n mà thôi. (Chính Đ□o, sđd. I-C, tt. 223-224.) Sau đó, trong m□t cu□c ti□p ki□n đ□i s□ Frederick Nolting (đ□i s□ t□ 10-5-1961), khi Nolting đ□ ngh□ đ□ cho Hoa K□ chia s□ nh□ng quy□t đ□nh v□ chính tr□, quân s□ và kinh t□, t□ng th□ng Di□m tr□ l□i r□ng "chúng tôi không mu□n tr□ thành m□t x□ b□o h□ c□a Hoa K□ ".(10)

Có tài li□u cho r□ng t□ năm 1961, Hoa K□ mu□n thành l□p căn c□ không quân và h□i quân t□i Cam Ranh, nh□ng t□ng th□ng Di□m không ch□p thu□n.(11) Qu□ th□t, cho đ□n năm 1964, sau khi t□ng th□ng Di□m b□ sát h□i, thì Đ□ th□t h□m đ□i c□a Hoa K□ m□i đ□a đ□□c m□t vài đ□n v□ vào ti□n thám t□i đây, và t□ 1965 Hoa K□ chính th□c thành l□p căn c□ H□i quân. Lúc đó, căn c□ n□y ki□m soát ho□t đ□ng toàn vùng bi□n Vi□t Nam và Đông Nam Á.

T□i Hoa K□, khi còn t□i ch□c, t□ng th□ng Dwight Eisenhower ch□ tr□□ng □ng h□ chính ph□ hoàng gia Lào, đánh d□p Pathet Lào, ch□n đ□ng các cu□c n□i d□y c□a c□ng s□n. Lên thay Eisenhower, Kennedy thay luôn chính sách v□ Lào. Kennedy giao cho Averell Harriman, m□u tìm m□t gi□i pháp chính tr□ đ□ gi□i quy□t chi□n tranh □ Lào. Harriman là ph□ tá ngo□i tr□□ng đ□c trách Vi□n đông (Assistant Secretary of State for Far Eastern Affairs) t□ tháng 1 đ□n tháng 11-1961, và tr□ thành th□ tr□□ng Ngo□i giao đ□c trách v□ chính tr□ (Under Secretary of State for Political Affairs). Harriman v□n đ□ng tri□u t□p h□i ngh□ qu□c t□ t□i Genève nh□m trung l□p hóa n□□c Lào.(12) H□i ngh□ b□t đ□u t□ 16-5-1961 đ□n 23-7-1962, đ□a đ□n hi□p đ□nh công nh□n Lào là m□t n□□c đ□c l□p và trung l□p, do hoàng thân Souvanna Phouma làm th□ t□□ng.

Hi□p đ□nh trung l□p n□□c Lào b□ chính ph□ Di□m ph□n đ□i, vì chính ph□ Di□m lo ng□i r□ng Lào s□ không đ□ kh□ năng t□ b□o v□ biên gi□i ch□ng l□i s□ xâm nh□p c□a c□ng s□n Vi□t Nam, t□o c□ h□i cho quân B□c Vi□t vào đ□t Lào, đ□ r□i theo đ□□ng Tr□□ng S□n, xu□ng quấy phá Nam Vi□t. Lúc đ□u, t□ng th□ng Di□m không ch□u ký vào b□n hi□p đ□nh trung l□p hóa n□□c Lào. Đi□u n□y làm cho Harriman t□c gi□n và căm ghét t□ng th□ng Di□m. T□ng th□ng Kennedy li□n g□i th□ cho t□ng th□ng Di□m, b□o đ□m r□ng Hoa K□ s□ không trung l□p hóa Nam Vi□t, và Hoa K□ s□ ti□p t□c vi□n tr□ cho Nam Vi□t, đ□ ch□ng c□ng s□n. Do áp l□c t□ phía Hoa K□, t□ng th□ng Di□m đành nh□□ng b□, ch□p nh□n cho ngo□i tr□□ng VNCH ký vào hi□p đ□nh n□y. (Mark Moyar, tt. 163-164.)

Bên c□nh đó, t□ gi□a năm 1962, chính ph□ Hoa K□ khá b□n tâm v□ các ngu□n tin cho r□ng chính ph□ Di□m đang ng□m liên l□c v□i nhà n□□c c□ng s□n Hà N□i. S□ vi□c n□y b□t đ□u vào mùa hè năm 1962, khi c□ v□n Ngô Đình Nhu c□m đ□u phái đoàn Vi□t Nam qua Maroc (Morocco), thăm xã giao n□□c n□y. T□i đây, ông Nhu g□p Antoine Pinay, lúc đó làm b□ tr□□ng Ph□ t□ng th□ng Pháp. Pinay đ□ ngh□ m□t cu□c g□p g□ c□p cao gi□a Hà N□i và Sài Gòn đ□ bàn chuy□n hi□p th□□ng Nam B□c. V□ l□i Vi□t Nam, Ngô Đình Nhu m□□n c□ đi săn c□p, đã bí m□t g□p t□i Bình Tuy m□t nhân v□t cao c□p c□a c□ng s□n là Ph□m Hùng, □y viên B□ chính tr□ đ□ng Lao Đông.(13)

T□ tháng 8-1962, Joseph A. Mendenhall, c□ v□n chính tr□ Tòa đ□i s□ Hoa K□ t□i Sài Gòn, đã đ□ ngh□ lo□i b□ t□ng th□ng Di□m, v□ ch□ng Ngô Đình Nhu và nh□ng ng□□i trong gia đình ông Di□m, b□ng m□t s□ nhân v□t khác, vì các ông Di□m Nhu không ch□u thay đ□i l□ l□i làm vi□c dù b□ Hoa K□ áp l□c. (Chính Đ□o, nb. I-C, sđd. tt. 256-257.) L□ l□i làm vi□c □ đây có nghĩa là ch□

Tác Giả: Tr□n Gia Ph□ng
Thứ Ba, 03 Tháng 11 Năm 2009 22:53

tr□□ng chính sách c□a t□ng th□ng VNCH. Nh□ th□, có nghĩa là ng□□i Hoa K□ có ý đ□nh lo□i b□ t□ng th□ng Di□m tr□□c khi x□y ra bi□n c□ Ph□t giáo vào tháng 5-1963.

Vào d□p T□t quý mão (25-1-1963), ch□ t□ch B□c Vi□t là H□ Chí Minh g□i m□t cành đào t□ng t□ng th□ng Nam Vi□t là Ngô Đình Di□m. Cành đào n□y đ□□c tr□ng bày trong Phòng khánh ti□t Dinh Đ□c L□p và trên cành đào có danh thi□p chúc T□t c□a H□ Chí Minh.(14)

Sau khi đ□□c đ□ c□ làm ngo□i tr□□ng ngày 24-8-1963, Tr□□ng Công C□u m□ cu□c ti□p tân đ□u tiên ngày 25-8-1963 nh□m ra m□t ngo□i giao đoàn t□i Sài Gòn, đ□ng th□i đón ti□p tân đ□i s□ Hoa K□ Henry Cabot Lodge. Trong bu□i ti□p tân n□y, c□ v□n Ngô Đình Nhu l□n th□ nh□t g□p Mieczylslaw Maneli, tr□□ng đoàn Ba Lan (Poland) trong □y ban Qu□c t□ Ki□m soát Đình chi□n. Ngô Đình Nhu còn g□p Maneli l□n th□ hai t□i dinh Gia Long ngày 2-9-1963 bàn vi□c liên l□c v□i Hà N□i. (Chính Đ□o, sđd. tr. 325 và tr. 339.)

Ch□c ch□n tình báo M□ không b□ sót chuy□n Ngô Đình Nhu liên l□c v□i c□ng s□n và chuy□n cành đào Hà N□i □ Dinh Đ□c L□p trong d□p T□t năm 1963. Đ□ n□m v□ng tình hình, cu□i tháng 9-1963, t□ng th□ng Kennedy g□i b□ tr□□ng Qu□c phòng Robert McNamara cùng t□□ng Maxwell Taylor qua Sài Gòn. Ngày 29-9-1963, hai ông g□p t□ng th□ng Di□m. McNamara nói th□ng v□i t□ng th□ng Di□m r□ng vi□c đàn áp Ph□t t□ gây tr□ ng□i cho n□ l□c ch□ng c□ng và phàn nàn v□ nh□ng tuyên b□ c□a bà Ngô Đình Nhu. T□ng th□ng Di□m tránh các v□n đ□ do McNamara đ□a ra.

Trong khi đó, báo chí Hoa K□ liên t□c ch□ trích chính ph□ Di□m, nh□t là t□ sau bi□n c□ Ph□t giáo □ Hu□ (tháng 5-1963) và sau v□ chính ph□ Di□m ra l□nh t□n công các chùa (tháng 8-1963). D□ lu□n Hoa K□ cho r□ng t□ng th□ng Di□m ch□ tr□□ng đ□c tài gia đình tr□, càng ngày càng m□t lòng dân, càng ngày càng kém h□u hi□u trong vi□c đi□u hành đ□t n□□c và ch□ng l□i du kích c□ng s□n.(Chính Đ□o, nb. I-C, sđd. tt. 357-361.)

Năm 1963 là năm tr□□c c□a năm b□u c□ t□ng th□ng Hoa K□ (1964). D□ lu□n báo chí Hoa K□ năm 1963 r□t quan tr□ng, có th□ □nh h□□ng đ□n k□t qu□ b□u c□ trong năm sau (1964). T□ng th□ng Kennedy lo ng□i tình hình Vi□t Nam □nh h□□ng x□u đ□n cu□c tái tranh c□ c□a ông vào năm 1964.

Vì t□t c□ nh□ng lý do trên, chính ph□ Kennedy mu□n tìm m□t gi□i pháp m□i, nh□m thay đ□i tình hình t□i Vi□tNam theo chi□u h□□ng có l□i cho Hoa K□, và có l□i cho s□ tái tranh c□ c□a Kennedy.

4.- M□T ĐI□N S□ 243 NGÀY TH□ B□Y 24-8-1963

Theo Tr□n Văn Đôn, nhóm đ□o chánh c□a các ông không cho ng□□i M□ bi□t v□ d□ tính đ□o chánh. (TVĐ, sđd. tr. 209.) Tuy nhiên, ng□□i M□ ch□ng nh□ng bi□t vi□c n□y, mà còn y□m tr□ vi□c n□y, vì cũng Tr□n Văn Đôn k□ r□ng nhóm các ông k□t n□p đ□□c Tr□n Thi□n Khiêm vào t□ ch□c đ□o chánh là nh□ ng□□i M□. (TVĐ, sđd. tr. 193.) Nh□ th□ nghĩa là ng□□i Hoa K□ gi□ m□t vai trò quan tr□ng trong vi□c đ□ng làm trung gian liên k□t nhân s□ cho nhóm d□ tính đ□o chánh.

Th□t ra, nh□ đã trình bày □ trên, ng□□i Hoa K□ đã nghĩ đ□n vi□c thay đ□i nhà lãnh đ□o VNCH t□ h□n m□t năm tr□□c qua đ□ ngh□ c□a Joseph Mendenhall, c□ v□n chính tr□ Tòa đ□i s□ Hoa K□

t□i Sài Gòn, trong phi□u trình đ□ ngày 16-8-1962.

Sau bi□n c□ Ph□t giáo ngày 8-5-1963 □ Hu□, ng□□i đ□ng đ□u Nhóm nghiên c□u Vi□t Nam thu□c Tòa đ□i s□ Hoa K□, Ben Wood, so□n m□t k□ ho□ch kh□n c□p ngày 23-5-1963 v□ các cách thay đ□i chính ph□ Di□m. Sau khi Thích Qu□ng Đ□c t□ thiêu t□i ngày 11-6-1963, b□ Ngo□i giao Hoa K□ ch□ th□ ngày 14-6-1963 cho Tòa đ□i s□ Sài Gòn xúc ti□n k□ ho□ch thay t□ng th□ng Di□m.

Ngày 27- 6-1963, t□ng th□ng Kennedy công b□ quy□t đ□nh thay đ□i đ□i s□ Hoa K□ t□i Vi□t Nam. Thay đ□i đ□i s□ trong lúc tình hình căng th□ng là d□u hi□u thay đ□i chính sách, nh□ng đ□ yên lòng chính ph□ Vi□t Nam, b□ Ngo□i giao Hoa K□ yêu c□u tòa đ□i s□ t□i Sài Gòn cho t□ng th□ng Di□m bi□t r□ng chính sách c□a Hoa K□ không thay đ□i, ti□p t□c □ng h□ chính ph□ Vi□t Nam ch□ng c□ng s□n. (Chính Đ□o, nb. I-C, sđd. tr. 302.) Ti□p t□c □ng h□ công cu□c ch□ng c□ng c□a Vi□t Nam, không có nghĩa là □ng h□ cá nhân ng□□i đi□u hành chính ph□.

Ngày 22-8-1963, tân đ□i s□ Henry Cabot Lodge đ□n Sài Gòn và trình u□ nhi□m th□ ngày 26-8-1963. Tr□□c đó hai ngày, 24-8-1963, Lodge g□i v□ Washington DC m□t đi□n văn báo cáo r□ng ông Nhu là ng□□i ra l□nh t□n công chùa và nói v□ d□ tính đ□o chánh c□a m□t s□ t□□ng lãnh.

Ngày 24-8-1963 là th□ B□y, t□ng th□ng Kennedy, b□ tr□□ng Ngo□i giao Dean Rusk, b□ tr□□ng Qu□c phòng MacNamara, giám đ□c CIA McCone đ□u đi ngh□ cu□i tu□n. Th□ tr□□ng Ngo□i giao George Ball, x□ lý th□□ng v□ ngo□i tr□□ng, cùng Harriman (th□ tr□□ng Ngo□i giao), Hilsman (ph□ tá ngo□i tr□□ng), Forrestal (ph□ tá t□ng th□ng) đ□ng so□n và ký tên m□t đi□n 243 g□i cho Tòa đ□i s□ Hoa K□ □ Sài Gòn cùng trong ngày 24-8-1963, r□i chuy□n cho t□ng th□ng Kennedy và ngo□i tr□□ng Rusk. Hai ông n□y đ□ng ý cho g□i đi. N□i dung đo□n cu□i đi□n văn r□t quan tr□ng, đ□□c d□ch nh□ sau:

“Chính ph□ Hoa k□ không th□ dung d□□ng tình tr□ng mà quy□n hành l□i n□m trong tay ông Nhu. Ông Di□m ph□i lo□i b□ ông Nhu và các thu□c h□ c□a ông đ□ thay vào đó b□ng quân đ□i tinh nhu□ và các chính tr□ gia có t□ cách.

“ N□u ông [t□c đ□i s□ Lodge] c□ g□ng h□t s□c, nh□ng ông Di□m v□n ngoan c□ và t□ ch□i thì chúng ta ph□i đ□i đ□u v□i m□t đi□u có th□ x□y ra, là ngay c□ b□n thân ông Di□m cũng không th□ t□n t□i đ□□c.”(15)

B□c m□t đi□n s□ 243 ngày 24-8-1963 trên đây c□a B□ Ngo□i giao Hoa K□ ch□ th□ cho tân đ□i s□ Cabot Lodge yêu c□u t□ng th□ng Di□m ph□i lo□i b□ c□ v□n Nhu. (Đây là đi□u mà ng□□i M□ bi□t ông Di□m không bao gi□ ch□u làm.) N□u ông Di□m không ch□p thu□n, thì lo□i b□ luôn ông Di□m. Nói cách khác, b□c m□t đi□n n□y ng□m cho phép đ□i s□ Lodge, n□u c□n, có th□ ti□n hành đ□o chánh, l□t đ□ t□ng th□ng Di□m. C□n chú ý: Averell Harriman, ng□□i ch□ tr□□ng trung l□p hóa Lào, b□ t□ng th□ng Di□m ph□n đ□i, là m□t trong b□n ng□□i so□n b□n m□t đi□n 243. Hariman r□t căm ghét t□ng th□ng Di□m. Ph□i chăng đây là d□p Harriman ki□m cách tr□ thù, vì b□n m□t đi□n n□y có th□ xem là t□ khai t□ ch□ đ□ t□ng th□ng Ngô Đình Di□m?

K□T LU□N

Trong công cu□c cai tr□, v□ đ□i n□i, chính ph□ Di□m ch□ tr□□ng t□p trung quy□n l□c, b□ lên án là

đ□c tài gia đình tr□. Chính ph□ Di□m l□i áp d□ng m□t cách c□ng r□n lu□t s□ 10 năm 1950 t□ th□i chính ph□ Tr□n Văn H□u, không công b□ng gi□a các tôn giáo. Trong di chúc đ□ l□i cho con là vua Minh M□ng năm 1819, vua Gia Long đã d□n: "Không đ□□c ng□□c đãi tôn giáo, vì đó là nguyên nhân gây r□i lo□n và đôi khi làm m□t n□□c."(16)

D□u ch□ đ□ Ngô ĐìnhDi□m ch□a đ□n m□c ng□□c đãi tôn giáo, nh□ng vi□c thi hành m□t cách c□ng r□n d□ s□ 10 đã làm bùng lên cu□c đ□u tranh c□a gi□i Ph□t giáo, là thành ph□n chi□m đ□i đa s□ dân chúng Vi□t Nam. Lúc đó, ch□c ch□n có nhi□u thành ph□n t□ nhi□u phía l□i d□ng cu□c ph□n đ□i c□a Ph□t giáo đ□ phá r□i chính ph□ Di□m và phá r□i VNCH. Trong khi đó, dù t□ng th□ng Di□m và chính ph□ t□ thi□n chí đ□ gi□i quy□t kh□ng ho□ng, thì v□n có m□t s□ ng□□i trong chính quy□n thi□u sáng su□t, gây thêm nhi□u chia r□ gi□a chính ph□ và dân chúng, nh□ nh□ng l□i tuyên b□ c□a bà Ngô Đình Nhu. C□ th□ mâu thu□n gi□a hai bên càng ngày càng gay g□t thêm.

V□ đ□i ngo□i, chính ph□ Di□m ch□ tr□□ng đ□c l□p v□i ng□□i M□, trong khi ng□□i M□ mu□n ki□m soát chính ph□ VNCH. Hai ông Di□m và Nhu l□i có sáng ki□n ngo□i giao tr□c ti□p v□i B□c Vi□t đ□ gi□i quy□t chi□n tranh gi□a hai mi□n Nam B□c v□i nhau, ch□ng nh□ng làm cho d□ lu□n Vi□t hoang mang, mà còn làm cho chính ph□ M□ nghi ng□ và b□t bình, vì ng□□i M□ b□ hai ông đ□t ra ngoài cu□c th□□ng thuy□t.

Ng□□i M□ không quan tâm đ□n quy□n l□i c□a ng□□i Vi□t mà ch□ lo l□ng cho quy□n l□i c□a M□. V□n đ□ Ph□t giáo và đ□i l□p chính tr□ t□i Vi□t Nam ch□ quan tr□ng đ□i v□i ng□□i Vi□t, ch□ không quan tr□ng đ□i v□i ng□□i M□. Ng□□i M□ d□a vào nh□ng v□n đ□ n□y, xúi gi□c và y□m tr□ các t□□ng lãnh đ□o chánh l□t đ□ ông Di□m, vì quy□n l□i c□a M□ và vì vi□c tái tranh c□ c□a Kennedy mà thôi. S□ ti□p tay c□a Tòa đ□i s□ M□ và c□a đ□i s□ Henry Cabot Lodge đã góp ph□n quy□t đ□nh trong s□ thành công c□a cu□c đ□o chánh ngày 1-11-1963. (Trích: Vi□t s□ đ□i c□□ng t□p 6.)

TR□N GIA PH□NG

CHÚ THÍCH
1. Hai câu c□a cu□c tr□ng c□u dân ý ch□ h□i tru□t ph□ hay không tru□t ph□ B□o Đ□i và ch□p thu□n hay không ch□p thu□n Ngô Đình Di□m làm qu□c tr□□ng đ□ đ□t n□n móng dân ch□, ch□ không nói đ□n vi□c thành l□p n□n C□ng hòa và nh□t là không nói đ□n vi□c ch□n Ngô Đình Di□m làm t□ng th□ng.
2. Nhi□u tác gi□, Nh□t Linh, Ng□□i ngh□ sĩ - Ng□□i chi□n sĩ, California: Nxb. Th□ K□, 2004, tr. 125.
3. Đoàn Thêm, Hai m□□i năm qua: Vi□c t□ng ngày (1945-1964), Sài Gòn 1966, Xuân Thu California, tái b□n không đ□ năm, tr. 75.(Vi□t t□t: Đoàn Thêm, sđd. tr.)
4. Chính Đ□o, Vi□t Nam niên bi□u 1939-1975 (T□p I-C: 1955-1963), Nxb. Văn Hoá, Houston, 2000, tr. 278. (Vi□t t□t: Chính Đ□o, I-C, sđd. tr.)
5. Linh m□c Cao Văn Lu□n, Bên giòng l□ch s□ Vi□t Nam, 1940-1975, Sacramento: TANTU Research, 1983, tr. 224, tr. 229. C□n chú ý các đi□m: Cao Văn Lu□n là ng□□i đ□ng đ□o v□i Ngô Đình Th□c và Ngô Đình Di□m. Lúc đó LM Cao Văn Lu□n đang làm vi□n tr□□ng Vi□n Đ□i h□c Hu□. Vì là linh m□c và là vi□n tr□□ng Vi□n Đ□i h□c, nên LM Cao Văn Lu□n có đi□u ki□n đ□ ti□p c□n các viên ch□c hành chánh và bi□t rõ các tin t□c v□ bi□n c□ n□y. (Vi□t t□t: CVL, sđd. tr.)
6. Chính Đ□o, Tôn giáo & chính tr□, Ph□t giáo, 1963-1967, Houston: Nxb. Văn Hóa, 1997, tr.

25.
7. Có 4 d□ lu□n khác nhau: 1) D□ lu□n th□ nh□t cho r□ng thi□u tá Đ□ng Sĩ, phó t□nh tr□□ng n□i an, ra l□nh cho l□c l□□ng d□□i quy□n ném ch□t n□ đ□ gi□i tán đ□ng bào và gây th□□ng vong. 2) D□ lu□t th□ hai cho r□ng Vi□t c□ng l□i d□ng s□ b□t bình c□a dân chúng, cho n□ l□u đ□n gây ch□t ng□□i r□i đ□ l□i cho chính quy□n, nh□m đ□y cao lòng b□t mãn c□a dân chúng đ□i v□i chính quy□n. 3) M□t ý ki□n khác lúc đó cho r□ng c□ phía chính quy□n Vi□t Nam C□ng Hòa l□n phía du kích c□ng s□n cũng đ□u ch□a có lo□i võ khí gây n□ n□y, nh□ng ng□□i ta không bi□t là c□a ai? 4) Ý ki□n cu□i cùng cho r□ng ng□□i M□ liên h□ đ□n v□ n□ n□y. (d□ lu□n cu□i cùng n□y, theo Hoàng Ng□c Thành & Thân Th□ Nhân Đ□c, Nh□ng ngày cu□i cùng c□a t□ng th□ng Di□m, San Jose: Nxb. Quang Vinh & Kim Loan & Quang Hi□u, in l□n th□ hai, 2003, tt. 221-222.)
8. Theo l□i linh m□c Cao Văn Lu□n, sau khi b□ gi□i nhi□m ch□c vi□n tr□□ng Vi□n Đ□i h□c Hu□, linh m□c vào Sài Gòn và đ□n g□p giám m□c khâm s□ Tòa thánh La Mã t□i Vi□t Nam. Ông đ□□c giám m□c khâm s□ Tòa thánh La Mã cho bi□t có lúc ông Di□m theo l□i khuyên c□a Đ□c giáo hoàng, d□ tính bãi b□ nh□ng bi□n pháp c□ng r□n đ□i v□i Ph□t giáo. “Nh□ng sau m□t phiên h□p H□i đ□ng gia t□c thu h□p không có bà Nhu, ông C□n, ch□ có ba ng□□i là ông Di□m, ông Nhu và Đ□c cha Th□c, t□ng Th□ng quy□t đ□nh dùng bi□n pháp c□ng r□n nh□ đã ban hành ngày 21-8-1963.” (trích nguyên văn, L.M. Cao Văn Lu□n, sđd. tr. 271.)
9. Theo l□i th□□ng t□a Thích Trí Quang, khi chùa Xá L□i b□ t□n công, ông b□ b□t cùng v□i m□t s□ tăng ni và b□ đ□a v□ đ□n R□ch Cát. (Tr□□c 1975, R□ch Cát thu□c qu□n Bình Chánh, nay thu□c qu□n Bình Tân, TpHCM.) Khi các tu sĩ Nam tông đ□□c th□ ra, Thích Trí Quang thay áo m□t tu sĩ Nam tông, đ□n chùa Pháp Quang (chùa Nam tông) và th□a c□ h□i tr□n vào tòa đ□i s□ Hoa K□ lúc đó còn □ trên đ□□ng Hàm Nghi. (Theo Thích Trí Quang, “T□ R□ch Cát t□i tòa đ□i s□”. . (Trích 1-2-2009.)
10. Tr□n Văn Đôn, Vi□t Nam nhân ch□ng, California: Nxb. Xuân Thu, 1989, tr. 173.(TVĐ, sđd. tr.)
11. Hoàng Ng□c Thành & Thân Th□ Nhân Đ□c, sđd. tr. 532. Tác gi□ Hoàng Ng□c Thành trích d□n Richard Reeves, President Kennedy, Profile of Power, New York: Simon & Schuster, 1993, tr. 651.
12. Nguy□n Trân, Công và t□i, nh□ng s□ th□t l□ch s□, California: Nxb. Xuân Thu, 1992, tr. 478.
13. Mark Moyar, Triumph Forsaken, the Vietnam War, 1954-1965, Cambridge: Cambridge University Press, 2006, tr. 128. (Vi□t t□t: Mark Moyar, sđd. tr.)
14. Theo l□i k□ c□a ông Cao Xuân V□, hi□n đang sinh s□ng t□i California v□i ông Minh Võ. (Minh Võ, “Ba gi□ nghe m□t nhân ch□ng”, Đàn Chim Vi□t, ngày 18-07-2007.) Lúc đó, ông Cao Xuân V□ là t□ng giám đ□c Thanh Niên, và là phó t□ng th□ lãnh Thanh Niên C□ng Hòa. Ngô Đình Nhu là t□ng th□ lãnh. Ngoài ra, theo Tr□n Văn Đôn, sđd. tt.183-184, đ□u tháng 2-1963, trung tá Lê Văn B□□ng, t□nh tr□□ng Bình Tuy dùng xe Dodge 4x4 ch□ Ngô Đình Nhu đ□n qu□n Tánh Linh, t□nh Bình Tuy. T□i đi□m h□n, ông Nhu m□t mình g□p Ph□m Hùng.
15. Minh Võ, “Hoa đào và máu đào”, đi□n báo Đàn Chim Vi□t, ngày 31-10-2007. Trong bài n□y, Minh Võ d□n ch□ng tài li□u c□a Francis X. Winter, The Year of the Hare [Năm con th□], Athens: University Georgia Press, 1997, tr. 12.[Năm Con Th□ theo ng□□i Trung Hoa, t□c Năm Con Mèo, □ đây là năm Quý Mão (1963).] Minh Võ còn cho bi□t thêm hai nhân ch□ng: 1) Ông Lê Châu L□c, tùy viên c□a t□ng th□ng Di□m, hi□n sinh s□ng □ California, k□ l□i r□ng t□ tay ông L□c đã nh□n cành đào đó t□ tr□ s□ U□ H□i Qu□c t□ Ki□m Soát Đình Chi□n (ICC). 2) Ông Quách Tòng Đ□c, đ□ng lý văn phòng Ph□ t□ng th□ng đã xác nh□n vi□c cành đào trong cu□c ph□ng v□n c□a ông Lâm L□ Trinh, đăng nhi□u báo □ M□.
16. Xin xem b□n d□ch đi□n văn phía d□□i.

17. Adrien Launay, Histoire de la Mission de Cochinchine 1658-1823, Documents historiques, volume III, Paris: Librairie Orientale et Américaine, Maisonneuve Frères, Éditeurs, 1925, tr. 436. 18.

B□N D□CH ĐI□N VĂN S□ 243 NGÀY 24-8-1963
"B□ Ngo□i Giao g□i Tòa Đ□i S□ M□ t□i Sài Gòn đ□ thi hành ngay l□p t□c.
T□i M□t. Không đ□□c phép ph□ bi□n.
Ch□ đích thân Đ□i S□ Lodge m□i đ□□c phép đ□c mà thôi. Đ□i v□i CINPAC/POLAD thì ch□ Đô Đ□c Felt đ□□c phép đ□c mà thôi.
Theo CAS Sài Gòn 0265 báo cáo v□ quan đi□m c□a T□□ng Đôn; Saigon 320, Saigon 316, Saigon 329. [Các con s□ là nh□ng ký hi□u m□t mã.]
Bây gi□ thì rõ là ho□c quân đ□i đ□ ngh□ l□nh thi□t quân lu□t ho□c ông Nhu đã l□a h□. Ông Nhu đã l□i d□ng tình tr□ng đó đ□ t□n công chùa chi□n b□ng c□nh sát và L□c L□□ng Đ□c Bi□t c□a Đ□i Tá Tung trung thành v□i ông ta, làm cho nhân dân Vi□t Nam và th□ gi□i ng□ l□m r□ng quân đ□i làm. H□n n□a, cũng th□t quá rõ là ông Nhu đã âm m□u s□p đ□t ông ta vào v□ trí ch□ huy. Chính ph□ Hoa K□ không th□ dung d□□ng tình tr□ng mà quy□n hành l□i n□m trong tay ông Nhu. Ông Di□m ph□i lo□i b□ ông Nhu và các thu□c h□ c□a ông đ□ thay vào đó b□ng quân đ□i tinh nhu□ và các chính tr□ gia có t□ cách.
N□u ông [t□c Đ□i S□ Lodge] c□ g□ng h□t s□c, nh□ng ông Di□m v□n ngoan c□ và t□ ch□i thì chúng ta ph□i đ□i đ□u v□i m□t đi□u có th□ x□y ra, là ngay c□ b□n thân ông Di□m cũng không th□ t□n t□i đ□□c.

Ký tên: Hilsman, Forrestal, Ball, W.Everell Hariman ".
(Trích Internet: "Khui h□ s□ bí m□t", Ngô K□ t□ng h□p và chuy□n ng□.)